

ΝΙΚΟΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

ΤΟ ΚΑΤΑ ΔΙΑΒΟΛΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ

Ποητική
Ψυχολογία
της Κρίσης

ΜΕΤΟΙΧΜΙΟ

Περιεχόμενα

ΛΟΓΟΣ, ΨΥΧΗ, ΣΧΕΣΗ, ΣΚΕΨΗ	13
I. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΕΡΧΕΤΑΙ.....	19
II. ΦΩΤΙΑ ΣΤΗΝ ΠΙΣΙΝΑ	37
III. ΣΧΟΙΝΟΒΑΣΙΑ ΧΩΡΙΣ ΣΧΟΙΝΙ.....	59
IV. ΜΗΧΑΝΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΑΒΥΣΣΟΥ	127
V. ΤΟ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟ DELAMOR	195
VI. Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ.....	219
VII. ΤΟΞΙΝΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΔΟΤΟ.....	307
ΣΑΝ ΕΠΙΜΕΤΡΟ.....	347

ΛΟΓΟΣ, ΨΥΧΗ, ΣΧΕΣΗ, ΣΚΕΨΗ

Πένθιμο μούδιασμα. Καταστάσεις που γεννούν αίσθηση ανοίκειου – κάτι που «δεν το χωράει ο νους». Άνθρωποι που μοιάζουν «τρελαμένοι». Ψυχές επιρρεπείς στον φθόνο, την επιθετικότητα, τη στοχοποίηση και το μίσος απέναντι σε όποιον (άτομο ή κοινωνική ομάδα) διαφέρει ή εμφανίζεται ως διαφορετικός... Η απαξίωση των υλικών στοιχείων συμπορεύεται με τη διάβρωση του ανθρώπινου στοιχείου: Στο πλαίσιο του ολικού κοινωνικού γεγονότος, που συνιστά την ελληνική κρίση, το τοπίο της καταστροφής μετά την κραιπάλη δεν αφορά μόνο τους αριθμούς. Ερείπια σωμάτων, ψυχών, ιδεών και σχέσεων είναι ο φοβερός ορίζοντας του παρόντος, του μέλλοντος, μα και του παρελθόντος – μέσα από μια διαδικασία που παραπαίει μεταξύ αυτοκριτικής, αυτογνωσίας, αποποίησης ευθυνών και ενοχοποίησης του άλλου ή και όλων αδιακρίτως, δίχως διαβάθμιση και μέτρο.

Μια εικόνα: Άγωνα αναμονή των καταραμένων σ' έναν σταθμό απ' όπου πια δεν περνάει τρένο. Περιμένοντας, όσοι γονάτισαν καθαριούνται κι άλλο όποιον δεν γονατίζει ίδια μ' αυτούς, επειδή... τι; Όλοι υποφέρουν, αλλά δεν κινούνται. Ο χρόνος των ψυχών έχει αποκοπεί από τον χρόνο της ιστορίας. Τα ρολόγια δεν δείχνουν πια την ώρα. Αρρυθμία του παντός. Ελεγεία του τέλους που δεν έρχεται.

Η πίεση των περιστάσεων δεν εξηγεί αυτή τη διάχυτη,

περιπαθή και εμπαθή αρνητικότητα – τη δυσανεξία όλων έναντι όλων. Ιδιαίτερα δε, δεν εξηγεί το ότι η παρουσία και η ένταση αυτής της αρνητικότητας φτάνουν σε επίπεδα «περίεργα» ή «ακατανόητα» (έτσι λέγεται συνήθως) σε άτομα και ομάδες που πλήττονται βαρύτατα από την κρίση. Και όμως, αντί να δείχνουν αλληλεγγύη με όσους πλήττονται κι εκείνοι και να διεκδικούν το καλύτερο για όλους, κάνουν κάτι «παράξενο»: Εκδηλώνουν, με τρόπο έως και ανατριχιαστικό, την ευχή *να πάθουν και οι άλλοι κακό ίδιο με το κακό που έχω πάθει εγώ*.

Όπως θα δούμε, αυτή η στάση καλλιεργείται σκόπιμα, συνειδητά και συστηματικά, από δυνάμεις και μηχανισμούς που καταδυναστεύουν τον δημόσιο λόγο. (Η έκφραση «*δημόσιος διάλογος*» θα ήταν μάλλον το πιο σύντομο ανέκδοτο της στιγμής.) Με επιπτώσεις καταλυτικές στα παίγνια επηρεασμού και κυριαρχίας. Αλλά και κάτι περισσότερο. Επειδή αυτό το είδος δημόσιου λόγου υποκινεί και τροφοδοτεί ακατάπαυστα δύο καταστροφικές διεργασίες: Πρώτο, τον *λεγόμενο* «*κοινωνικό αυτοματισμό*» – όπως παραπλανητικότερα αποκαλείται το ίδιο το έργο τους από τις πολιτικο-μντιακές δυνάμεις εκείνες οι οποίες συνεχώς στρέφουν κάθε στοιχείο της κοινωνίας εναντίον των άλλων, στη λογική του *διαίρει και βασίλευε*. Και δεύτερο, τον *διωγμό της σκέψης*. (Θα επανέλθουμε και στα δύο.) Με μοιραία συνέπεια, κλιμακωτή, την έκπτωση του έγκυρου λόγου· το μούδιασμα του νου· την αποσάθρωση του κοινωνικού δεσμού· την υποβάθμιση της ανθρώπινης σχέσης· την απαθλίωση και ερήμωση της ψυχικής ζωής. Και την αμοιβαία ανατροφοδότηση αυτών των παθογενειών, με απτές αρνητικές συνέπειες και στο τώρα και στο μέλλον των ανθρώπων και του τόπου.

Αυτό είναι το κεντρικό θέμα της ανάλυσής μας: Ποιες είναι, στη σημερινή Ελλάδα, οι επιπτώσεις του κυρίαρχου πολιτικο-μιντιακού λόγου στον κοινωνικό δεσμό, στην ανθρώπινη σχέση και στην υποκειμενική λειτουργία; Ποια νοσηρά σύνδρομα παράγονται; Και, άραγε, υπάρχει αντίδοτο γι' αυτή την παθολογία;

Όπως θα φανεί, η απάντηση σ' αυτά τα ερωτήματα δεν είναι δυνατόν να επιχειρηθεί με συνθηματολογίες, ιδεολογήματα και εργαλεία σκέψης παρμένα από τα παλιατζιδικά. Οι άναρθρες καταγγελίες τελικά απλώς τροφοδοτούν τη νοσηρή κατάσταση της άσκεπτης αναμονής και της ανήμπορης οργής των καταραμένων. Με συνέπειες που ήδη έχουν αποκτήσει σώμα και όνομα – καθώς, μοιραία, η νύχτα της σκέψης οδηγεί σε χρυσή αυγή. Όντως, απάντηση υπάρχει. Αλλά απαιτεί αυστηρό στοχασμό με τη βοήθεια πρόσφορων εργαλείων. Ισχυρή θεωρητική σκευή και κατάλληλο τρόπο σκέψης. Απάντηση που, χωρίς να είναι δεδομένη η πραγμάτωσή της, είναι εύλογη η επιδίωξή της. Και, μάλλον, αναγκαία. Όχι μόνο για την κατανόηση του τι συμβαίνει. Αλλά και για την ίδια την επιβίωση, υλική και ψυχολογική, των ανθρώπων και της κοινωνίας στην Ελλάδα του σωτήριου έτους 2014. Για να φτάσει, επιτέλους, αυτό το τέλος που δεν λέει να φτάσει.

Θεωρώ αναγκαία μια μεθοδολογική αποσαφήνιση: Οι κυρίαρχες πολιτικο-μιντιακές δυνάμεις –εμπνευστές και εκφραστές του κυρίαρχου δημόσιου λόγου– λειτουργούν πολιτικά με οδηγό τους το Μνημόνιο. Ας δεχτούμε, για χάρη του επιχειρήματος, ότι το Μνημόνιο *ως οικονομικό σχέδιο* ήταν ορθό, αναγκαίο και σκόπιμο. Ακόμη και μ' αυτή την παραδοχή, ωστόσο, η εμπειρία και ο στοχασμός δείχνουν το εξής: *Η πολιτική*

των μνημονιακών δυνάμεων και, όλως ιδιαιτέρως, ο κυρίαρχος δημόσιος λόγος που πλαισιώνει και υποστηρίζει την πολιτική που υπαγορεύει το Μνημόνιο έχουν συγκεκριμένες, ήδη απτές επιπτώσεις στην ψυχική κατάσταση των ανθρώπων – και δεν αναφέρομαι μόνο στις αυτοκτονίες, που είναι η θεαματική κορυφή του παγόβουνου. Ακόμη και σωστό να είναι, από οικονομική άποψη, το Μνημόνιο, και πάλι έχει ένα ανθρώπινο τίμημα βαρύτατο – και δεν αναφέρομαι μόνο στις «ανθρωπινικές» λεγόμενες πτυχές της κρίσης. Το ανθρώπινο τίμημα συνίσταται στην πολύπλευρη, παρατεταμένη και μη-αναπόφευκτη *κακοποίηση των ψυχών*. Η οποία, όπως κάθε ψυχική κακοποίηση, δεν είναι μια συγκυριακή εμπειρία τού σήμερα, η οποία αύριο θα περάσει και αυτό ήταν, πάει, τελειωσε. Αλλά τα τραύματά της αφήνουν ίχνη μακράς διάρκειας, που σημαδεύουν τις δομές, τους μηχανισμούς και την εν γένει λειτουργία του ψυχικού συστήματος «για μια ζωή» – με επιπτώσεις επώδυνα γνωστές σε όλους.

Αυτή λοιπόν θα είναι η εστία της ανάλυσής μας: *Το προσωπικό και συλλογικό ψυχικό τίμημα* του κυρίαρχου δημόσιου λόγου και της κυρίαρχης πολιτικής, πέρα από την όποια οικονομική σκοπιμότητα και ανεξάρτητα από το απολογιστικό πρόσημο (+ ή -) που τίθεται στην οικονομική πολιτική που ορίζει το Μνημόνιο. Με απλά λόγια: Για να ισχύει ο ισχυρισμός «Χαλάλι οι τόσες θυσίες, αρκεί να βγούμε από την κρίση», πρέπει να πληρούνται τουλάχιστον δύο προϋποθέσεις: Πρώτο, να γίνει *σφαιρική αποτίμηση* των εν λόγω θυσιών, υλικών και ανθρώπινων – και όχι μόνο στο πεδίο των οικονομικών μεγεθών. Δεύτερο, να τεκμηριωθεί ότι η πολιτική και ο πολιτικός λόγος που κυριάρχησαν για την επιβολή των θυσιών ήταν η

καλύτερη επιλογή, συγκρινόμενα με εναλλακτικές μεθόδους. Η παρούσα ανάλυση, λοιπόν, διερευνά αυτές ακριβώς τις δύο παραμέτρους *στο πεδίο της Πολιτικής Ψυχολογίας*: καθώς και το αντίδοτο τόσο στις ήδη διαπιστωμένες, αλλά και σε μερικές ακόμη «αόρατες» ψυχικές αβαρίες που προκαλούν η κρίση, από τη μια, και η πολιτική και επικοινωνιακή διαχείριση της κρίσης, από την άλλη.

Συχνά με ρωτούν αν είμαι αισιόδοξος (ή απαισιόδοξος) ως προς την πορεία των πραγμάτων. Απαντώ ότι ένα τέτοιο δίπολο δεν είναι πρόσφορο, ειδικά όταν μιλάμε για την ιστορική εξέλιξη. Επειδή αισιοδοξία και απαισιοδοξία αντιστοιχούν σε προβολή ελπίδων και φόβων στο μέλλον. Το οποίο μέλλον δεν θα κριθεί από φόβους κι ελπίδες· αλλά από τη δύστροπη διαλεκτική ανάμεσα σε αντικειμενικές τάσεις και περιορισμούς των πραγμάτων, από τη μια, και σε ιστορικά εύστοχες πράξεις ή αστοχίες των υποκειμενικών μορφωμάτων, από την άλλη. Το ζητούμενο, σ' αυτό το απρόβλεπτης έκβασης παίγνιο, δεν αντιστοιχεί στο δίπολο αισιοδοξία ή απαισιοδοξία. Αυτό που απαιτείται είναι ρεαλισμός και αποφασιστικότητα.

Το παρόν, λοιπόν, αφιερώνεται σε όσους τρέφουν ισχυρά αισθήματα για την Ελλάδα, τους Έλληνες και τον Λόγο – αισθήματα είτε αγάπης και συμπάθειας, είτε απέχθειας και μίσους. Ελπίζω ότι θα τους βοηθήσει να γνωρίσουν καλύτερα (δηλαδή, χωρίς μεγάλες αυταπάτες) τι αγαπούν και τι μισούν, και να αποτινάξουν κάποιες μυθοπλασίες που είτε εξωραϊζουν, είτε ασχημαίνουν την πραγματικότητα. Καθώς και, πάνω απ' όλα, να αναρωτηθούν αν ό,τι αγαπούν και ό,τι μισούν είναι «μονόδρομος», αναλλοίωτα δεδομένα, τυφλή μηχανή, μοίρα ή

πεπρωμένο. Ή πρόκειται για ιστορικές, κοινωνικές και ανθρώπινες καταστάσεις πραγμάτων και πνευμάτων – για ιστορικές κατασκευές που μπορούν να γίνουν αντικείμενο νηφάλιου ορθολογικού στοχασμού και έλλογης ιστορικής πράξης. Η κρισιμότητα του ερωτήματος είναι ήδη γραμμένη στο πετσί μας. Και η αναζήτηση απάντησης, που να βασίζεται στον Λόγο, ν' αποφεύγει τα λαθεμένα ερωτήματα, να θέτει τα σωστά ερωτήματα και να χρησιμοποιεί πρόσφορα εργαλεία σκέψης, δεν αντιπροσωπεύει πολυτέλεια. Αλλά αναγκαιότητα επείγουσα. Στην οποία είμαστε σε θέση να ανταποκριθούμε – υπό έναν απόλυτο όρο: Να σκεφτούμε· να σκεφτούμε· να σκεφτούμε· και, προπαντός, να σκεφτούμε!

Αθήνα, 2 Απριλίου 2014

Ποιοι ψυχολογικοί μηχανισμοί χαρακτηρίζουν την Ελλάδα της Κρίσης, ειδικά στο πεδίο της Πολιτικής Ψυχολογίας; Ποια είναι η εσωτερική λογική του κυρίαρχου πολιτικο-μιντιακού λόγου; Ποιες είναι οι επιπτώσεις αυτού του λόγου στην ψυχική ζωή των ανθρώπων; Στη φουρτούνα που δέρνει ψυχές και πράγματα, ένας τέτοιος λόγος τι είναι άραγε: ναυαγοσώστης ή ναυαγιστής; Τι σημαίνει «Τρέλαινε, διαίρει και βασίλευε»; Τι κηρύσσει το κατά Διαβόλου ευαγγέλιο; Τι είναι ο Θρίαμβος του Θανάτου; Υπάρχει αντίδοτο για τέτοια αρνητικότητα;

Αντικείμενο αυτής της μελέτης είναι η Πολιτική Ψυχολογία της Κρίσης. Σκοπός της δεν είναι να καταδικάσει ή να χαράξει πολιτικές. Αλλά να αναλύσει κριτικά, μέχρι τα έσχατα βάθη, το ψυχικό αντίκρισμα και τίμημα του κυρίαρχου πολιτικού λόγου. Και να συναγάγει τα πρακτικά συμπεράσματα αυτής της ανάλυσης. Παρέχοντας έτσι σε κάθε πολίτη εργαλεία και χώρο για να κατανοήσει βαθύτερα τη λογική της πολιτικής μας ζωής, συνεκτιμώντας τις ψυχικές διεργασίες που μετέχουν στην κρίση.

Προφανώς, η τελική αποτίμηση, καθώς και η απόφαση αν το εν λόγω ψυχικό τίμημα είναι ή δεν είναι αποδεκτό, αντιπροσωπεύει μια ανοιχτή κοινωνική συζήτηση. Και μία καίρια πολιτική τοποθέτηση, η οποία είναι καλύτερα να πραγματοποιηθεί από ενήμερους πολίτες. Με επίγνωση. Με νηφαλιότητα. *Με λογισμό και μ' όνειρο.* Και με αγάπη γι' αυτόν τον τόπο και τους ανθρώπους του.

ISBN: 978-960-566-611-8

9 789605 666 118

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗ: 6611